

SVI PUTEVI VODE PREMA TURSKOJ

Piše: Admir Idrizi

Nesumljivo je da su migracijska kretanja iz Gore u XX vijeku vodila ka Turskoj. Migracijska kretanja u periodu Osmanske imperije su bile uobičajene i neznatne pojave na ovim prostorima ali su nedovoljno istražena i u budućnosti se treba pokloniti veća pažnja prevođenju arhivske građe iz Istanbula.

Tokom balkanskih ratova i Prvog svjetskog rata desila su se najveća migracijska kretanja stanovništva Gore, mada ni period između dva svjetska rata i dvadeset godina nakon Drugog svjetskog rata, ne zaostaje u tome. Stanovništvo je bilo u neizvjesnosti kako zbog bezbednosne situacije, ograničenog kretanja a na području Gore uspostavljala se granica između novonastalih država.

U periodu između dva svjetska rata sama procedura odlaska za Tursku je podrazumjevala davanje izjave o odricanje od jugoslovenskog državljanstva i dobivanje potvrde u kojoj se poništava pomenuto državljanstvo i naznačava da osoba (i porodica) nema pravo povratka u Jugoslaviji (karta u jednom pravcu).

U tom periodu su ubrzano trajali pregovori između Republike Turske i Kraljevine Jugoslavije o premeštanju stanovništva turskog govornog područja i stanovništva koje ima tursku kulturu iz Južne Srbije (Vardarska, Zetska i Moravska banovina). I stanovništvo Gore je bilo obuhvaćenom ovom konvencijom (član 2.). Konvencija je predviđala preseljenje 40 000 (četrdeset hiljada) porodica u vremenskom peridou od 6 godina (1939-1944). Jugoslovenska država se obavezala da će za svaku preseljenu porodicu platiti 500 lira ili sve ukupno 20 miliona lira.

Konvencija („Convention“) je trebala stupiti na snagu na dan kada je potpišu jugoslavenska i turska vlada. Konvencija nije bila ratificirana u turskom parlamentu zbog smrti predsjednika Turske Mustafe Kemala Atatürka.

Tokom pripremanja konvencije između dve države, politički predstavnici muslimanskog stanovništva su pokušavali da odvrate tursku državu da potpiše pomenutu konvenciju.

Qerim Lita u svojoj knjizi: *“Shpërngulja e shqiptarëve ne Republikën e Turqisë 1922 – 1941”* objavio je preko 200 službenih dokumenata u vezi ove problematike. U njoj su i tri dokumenta koja su vezana za Goru i njeno stanovništvo, što ne znači da ih je u tom periodu bilo toliko, već naprotiv bilo ih je mnogo. U dopisu Kraljevskog legata iz Ankare od 5. avgusta 1938. obavještava se Ministarstvo Spoljnih Poslova Kraljevine Jugoslavije *“da je Ferhad bej Draga, bivši poslanik Džemijeta, nedavno otputovao u Istanbul, a verovatno i u Ankaru. Nakon njega, otputovao je Malić Pelivani, narodni poslanik i još neki Albanci”*.

Da ostane zapisano...

Dokumenat 1.¹

OBAVEŠTENJE

Ministarstvo Spoljnih Poslova Kraljevine Jugoslavije, 5. avgusta 1938. godine, preko svoje Legacije u Ankari, obavešteno je o boravku albanske delegacije na čelu sa Ferhatom bej Dragom u Istanbulu, kako bi se vršio uticaj na vladu Turske da ne potpiše Konvenciju o raseljavanju Albanaca sa Kosova i drugih albanskih teritorija pod jugoslovenskom okupacijom.

Broj. 15970

Beograd, 5. Avgust 1938

KRALJEVSKI LEGAT

Ankara

Ministarstvo Spoljnih Poslova obaveštava da je Ferhad bej Draga, bivši poslanik Džemijeta, nedavno otputovao u Istanbul, a verovatno i u Ankaru. Nakon njega, otputovao je Malić Pelivani, narodni poslanik i još neki Albanci.

Iz dobivenih podataka čini se da su svi oni otputovali u Tursku da deluju prema turskoj vladi kako ne bi potpisali Konvenciju o raseljavanju muslimana iz naših južnih područja ili barem kako ne bi uključili Albance koji žive u našoj kraljevini. Očigledno su poslali memorandum članovima turskog parlamenta u kojima su izrazili svoje mišljenje o tom pitanju.

Sledom gore navedenog, Ministarstvo Spoljnih Poslova ima čast zatražiti od Kraljevske legije da započne praćenje rada i pokreta naših istaknutih albanskih ličnosti i, u vezi s memorandumom, proveriti da li je to zaista podeljeno članovima turskog parlamenta.

*Naredbom ministra
Za šefa Političkog doma
AJ.370.9/212*

¹ Qerim Lita, Shpërngulja e shqiptarëve ne Republikën e Turqisë 1922 – 1941, Instituti i historisë – Prishtinë, 2019, str.282-283

Da ostane zapišano...

I tokom izrade konvencije migracijski val se nije zaustavljao. Konzularna dokumenta iz tog perioda to potvrđuju. U nastavku objavljujemo listu osoba koji su tokom 1937-1938 izjavili da se odriču od jugoslovenskog državljanstva i žele da se presele u Tursku.

Dokumenat 2.

Vardarska Banovina

VI. Okrug Gora – Dragaš

9. Azem Rizvan, iz Zli Potoka, starost: 27 godina

Suljba (majka), Azije (supruga), Hava (ćerka).

Datum davanja izjave: 9 X 1938

10. Omer Rakipi, iz Zli Potoka

Datum davanja izjave: 30 VI 1934

11. Berzat Saliu, iz Vranište, starost: 48 godina

Humšije (supruga – 33 godine), Zejnepe (nevesta – 30 godina), Belul (sin – 25 godina), Džemila (ćerka – 17 godina), Safet (sin – 14 godina), Nazlije (usvojena – 11 godine), Emina (usvojena – 7 godine), Fikrija (usvojena – 4 godina).

Datum davanja izjave: 9 X 1938²

XI. Okrug Gora – Dragaš

31. Ilijaz Jonuzi, iz sela Zli Potok, starost: 38 godina

Datum davanja izjave: 25 X 1938

32. Hazir Ramadan Demiri, iz sela Globočica, starost: 38 godina

Sa sobom uzima (vodi) suprugu i troje dece.

Datum davanja izjave: 12 X 1933

33. Jonuz Uzairi, iz sela Zli Potok, starost 56 godina

Sa sobom uzima familiju.

Datum davanja izjave: 20 X 1933³

² Qerim Lita, Shpërngulja e shqiptarëve ne Republikën e Turqisë 1922 – 1941, Instituti i historisë – Prishtinë, 2019, str.297

³ Qerim Lita, Shpërngulja e shqiptarëve ne Republikën e Turqisë 1922 – 1941, Instituti i historisë – Prishtinë, 2019, str.299-300

Da ostane zapišano...

Dokumenat 3.⁴

Lista potvrda koje je izdalo Ministarstvo Unutrašnjih Poslova (MUP) u periodu januar – decembar 1940, o izjavama o odricanju iz jugoslovenskog državljanstva i preseljenje u Tursku

13

Broj 11267/I-T.21

Beograd, 8 maj 1940

Predmet: Otpust državljanstva Ibrahim Ibrahimi

GENERALNI KRALJEVSKI KONZULAT

Istanbul

Ministarstvo Unutrašnjih Poslova, svojim činom III, br. 10379, od 18. prošlog meseca, obaveštava Ministarstvo Spoljnih Poslova da, Ibrahim Tefik Ibrahimi, iz sela Rapča, okrug Gora, rođen 1912. godine, na osnovu izjave da se odriče jugoslovenskog državljanstva zajedno sa svojom porodicom koju čine: supruža Zuljfiya, rođena 1912. godine, ćerka Arifa, rođena 1935. godine, i sin Saćip rođen 1937. godine. Državljanstvo navedenih osoba ukida se na osnovu člana 55, Zakona o državljanstvu. Preseljenjem u Republiku Tursku gubi se pravo na povratak u našu zemlju.

Ministarstvo Spoljnih Poslova ima čast da vam pošalje gore navedeno sa molbom o znanju i evidenciji.

Naredbom ministra

Pomoćnik predsedavajućeg Političkog doma

⁴ Qerim Lita, Shpërngulja e shqiptarëve ne Republikën e Turqisë 1922 – 1941, Instituti i historisë – Prishtinë, 2019, str.390